

Austatud lugeja!

Hiina sõjakavalus soovitab: „Maga mõnusalt väheste patjadega“. Seda on lahti mõtestatud selliselt, et parem on võtta vastu vähe seadusi ja tagada nende täitmine, kui palju seadusi, millele keegi tähelepanu ei pööra (C.-H. Chen. Võitmise iidne kunst. Tallinn: Pegasus 2003).

Küsimine nii: kas Eestis suudetakse tagada kõigi seaduste täitmine? Kindlasti mitte. Sama kindel on ka see, et kunagi pole eksisteerinud ühiskonda, kellele selline ülesanne oleks olnud kontimööda. Küsimus on pigem eesmärgipüstituses: kas riik võtab vastu vaid selliseid seadusi, mille täitmist ta suudab tagada? Või on seaduse vastuvõtmise eesmärk märkida maha omamoodi sihtpunkt, kuhu ühel heal päeval soovitakse jõuda?

Eesti puhul jääb mulje, et me oleme seda sihtpunkti usku. Meil ei ole enamasti jõudu tagada kõigi seaduste täitmine ja me teame seda. Tõsi, käsu või keelu esmane eesmärk pole rikkujate karistamine, vaid rikkumise ärahoidmine: lugupeetud kodanikud peavad ainuüksi tõsiasja tõttu, et miski on seadusega keelatud, sellest keelust hoiduma. Kuid kui seesama kodanik ei ole Riigi Teataja regulaarne lugeja? Või kui ta loeb, aga ei saa kirjutatust aru või ei oska loetut süsteemi paigutada? Siis ei saa preventiivse eesmärgi saavutamist isegi loota. Sest tänapäeva ühiskonna reeglid ei ole alati loomuõiguslikku laadi – et mõistlik inimene peaks nende peale ise tulema ilma, et ta seadust loeks. Ka ei ole meile siin Läänemere põhjakaldal antud aega koos normidega kasvada, õigus muutub selleks liiga kiiresti ja tuleb sageli väljastpoolt. Igapäevasest suhtluskeskkonnast kodanik vaevalt et adekvaatset infot õiguse kohta saab: naabrinaisel pole tegelikust õigusaktist reeglina aimu, meedia jaoks on see enamasti liiga vähemüüv teema.

Seaduse rikkumise tagajärjeks peaks olema karistuse vältimatus. See, et rikkujate keelust midagi ei teadnud, ei puutu reeglina asjasse (nagu kirjutab Marko Kairjak käesolevas numbris, ei ole see siiski alati nii). Kui meil aga pole ressursi, et seada eesmärgiks rikkujate vältimatu karistamine, jõuamegi selleni, kus meil õigusrikkujate asemel räägitakse vahelejäajast. Käsikäes meediaga võib sellest saada juhuslik või vähemjuhuslik näidispuumine. See ületab ka naabrinaise jaoks uudisekunnise ja norm jõuab kodanikuni. Preventsioon missugune! Ainult et see juhuslikkus jääb, kodanik teab seda ja teeb omad järeldused.

Need järeldused võivad olla erinevad. Näiteks statistilised: kümme korda Tallinn-Tartu maanteel kiirust ületades on üheteistkümnendal korral suur tõenäosus vahele jääda. Aga ka näiteks majanduslikud: kantides äriühingust raha kõrvale, on väike tõenäosus, et seda hakatakse juhatuse liikmele ette heitma, sest äriühingul ei ole raha kohtus käimiseks. Või näiteks sotsiaalsed: olles õiges paadis, on väike tõenäosus sattuda näidispuumise ohvriks.

Kindlasti on nii mõnedki siinsete ridade lugejad juba ammu tahtnud mind katkestada ja hüüda, et tänapäeva ühiskond on Hiina sõjakavaluste järgimiseks liiga keeruline. Et juhuslikkuse põhimõtte on tahes-tahtmata kasutusel nii Öhtumaal kui ka Hommikumaal ning on seda alati olnud. Et rikkujate vältimatu karistamine on vaid siis võimalik, kui me kõiki inimesi 24 tundi ja 7 päeva nädalas jälgime. Viimasel juhul juhtub tõenäoliselt see, et me kõik oleme varem või hiljem õigusrikkujad – arvatavasti on olematu hulk inimesi, kes pole kunagi ühtegi reeglit rikkunud. Ja nii jõuamegi tuumani: kui me kõik aeg-ajalt reeglite vastu eksime, siis on kogu ühiskond alla käinud või ... kannatame ülereguleerimise all. Kombineerides ülereguleerimist ja võimalust juhuslikkust oma tahtmist mööda suunata, jõuame aga sellise Hiina sõjakavaluseni, mida Hiina väejuht kunagi paberile ei pannud.

Katrin Prükk